

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
ด้านสถาปัตยกรรมในเมืองเก่า จังหวัดลำพูน แพร่ น่าน
Tourism Management for Preserved Area of Cultural
Heritages in Architecture Old Towns at Lamphun, Phrae,
and Nan Provinces

เทิดศักดิ์ เตชะกิจจวร¹, เสฏฐวุฒิ บำรุงกุล² และ ปิยะธิดา สายขุน³

Terdsak Tachakitkachorn¹, Settawut Bamrungkul² and Piyathida Saikhun³

¹ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

¹Department of Architecture

^{2,3}หน่วยปฏิบัติการวิจัยสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชนสร้างสรรค์

^{2,3}Architecture for Creative Community Research Unit

^{1,2,3}คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

^{1,2,3}Faculty of Architecture

^{1,2,3}จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{1,2,3}Chulalongkorn University

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้อยู่ในสาขาการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและจัดทำต้นแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาได้แก่ จังหวัดลำพูน แพร่ และน่าน ด้วยวิธีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร ได้แก่ เอกสารโครงการวิจัยย่อยที่ 1-3 ภายใต้แผนงานวิจัยชุด การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนา (ประจำปีงบประมาณ 2559) และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการสังเคราะห์ข้อมูล 3 ส่วนได้แก่ แนวทางการกำหนดเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม แนวทางการจัดทำโครงสร้างและ

กระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่าต้นแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ 1) กระบวนการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการการวางแผน การเก็บข้อมูล จนกระทั่งการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในระดับชุมชน และ 2) กระบวนการภายหลังการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการหาจุดเด่นและตำแหน่งทางการตลาด กระบวนการอนุรักษ์ภูมิทัศน์เมืองและการปรับปรุงองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว กระบวนการส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยว และกระบวนการบริหารจัดการงบประมาณและทุน

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนั้นพบว่าพื้นที่กรณีศึกษาในแต่ละพื้นที่มีรูปแบบและมีมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีศักยภาพในฐานะทรัพยากรท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน โดยในการพัฒนาศักยภาพดังกล่าวภายหลังจากการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ควรดำเนินการบนพื้นฐานด้านการอนุรักษ์และการใช้สอยในบริบททางสังคมปัจจุบัน ซึ่งจำแนกแนวทางการพัฒนาศักยภาพได้เป็น แนวทางอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาเรื่องราว แนวทางการพัฒนาบุคลากร และ แนวทางการพัฒนากระบวนการและองค์กร

คำสำคัญ: การบริหารจัดการการท่องเที่ยว, เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม, การท่องเที่ยว, สถาปัตยกรรมเมืองเก่า, ล้านนา

Abstract

Tourism Management in Preserved Areas of Cultural Heritages (Architecture) in Lanna Region aims 1) to develop and create tourism management model for preserved areas of cultural heritages (architecture) and 2) to create guideline for tourism management in preserved areas of cultural heritages (architecture) in Phrae, Lamphun, and Nan old town as study areas by gathering and analyzing data from 3 sub-studies: (1) guideline for demarcation in preserved area of cultural heritages (architecture) (2) organizational structure and procedure management in tourism for preserved area of cultural heritages (architecture), and (3) tourism Development Guideline for Preserved Area of Cultural Heritages (Architecture).

Nowadays, management in Preserved Areas of Cultural Heritages (Architecture) is under community agreement as laws and regulations have not yet been applied in local tourism. An effective tourism management should concentrate on the locals' collaboration. According to the research, the model consists of 2 sections: (1) Pre-demarcation process which consists of planning, collecting data and demarcating cultural heritages area (architecture) in Lanna region, and (2) Post-demarcation process which consists of finding the marketing highlight of each area, preserving the nature sceneries and preparing facilities to support tourism activities, and managing budget and cost for tourism and enhancement of the area.

Guidelines for management tourism in preserved area of cultural heritages (architecture) in Phrae, Lamphun, and Nan are different depending on the community settlement and cultural heritages (architecture) distribution. As most cultural heritages (architecture) have their unique potential to become tourist attractions, local governments and the communities themselves should collaborate in their resource development with integration to conservation

purpose and social usage. Guidelines of tourism development is divided into 7 parts: (1) conservation guideline, (2) usage development guideline, (3) infrastructure and facility guideline, (4) tourism activity development guideline, (5) architecture and historic content development guideline, (6) human development guideline, and (7) processual and organizational development guideline.

Keywords: Tourism Management, Preserved Area of Cultural Heritages, Old Town Architecture, Tourism, Lanna Region

บทนำ

ชุมชนดั้งเดิมเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในบรรดาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลา 30 ที่ผ่านมา ชุมชนดั้งเดิมเหล่านี้ต่างเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ สภาพเศรษฐกิจ และสังคม จนเกิดการทิ้งร้างและนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมและการสูญหายของมรดกทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม รวมถึงอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางกายภาพมีสาเหตุสำคัญมาจากการการรุกรานตามอายุขัยและการสร้างอาคารสมัยใหม่ที่ขัดแย้งกับรูปแบบเดิม โดยการสร้างอาคารสมัยใหม่ที่อาคารรูปแบบเดิมนั้นมีสาเหตุสำคัญมาจากการเพิกเฉยและการละเลยความสำคัญของกลุ่มอาคารดั้งเดิมในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ จนขาดการระบุและการรับรองอย่างเป็นทางการ (designation) (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2557: 21) ประกอบกับการขาดข้อกำหนดของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมโดยเฉพาะ ยิ่งทำให้พื้นที่ชุมชนดั้งเดิมต่างไร้ทิศทางและเอกภาพในการบริหารจัดการ มรดกทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าภายในพื้นที่เขตชุมชนดั้งเดิมจึงตกอยู่ในความเสี่ยงและมีความเปราะบางต่อการสูญสลาย

อย่างไรก็ตามแม้ว่าในปัจจุบันจะยังไม่มีกฎหมายรองรับหรือสนับสนุนการอนุรักษ์ชุมชนดั้งเดิมที่ชัดเจน หากแต่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และชุมชนดั้งเดิมหลายแห่งก็ได้เริ่มมีแนวคิดและร่วมมือกันในการจัดการฟื้นฟูและอนุรักษ์กลุ่มอาคารดั้งเดิมและมรดกทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของตนเอง เช่น ชุมชนถนนนางงาม เมืองสงขลา ชุมชนเมืองเก่า จังหวัดภูเก็ต ชุมชนถนนริมโขง จังหวัดเลย ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ชุมชนริมน้ำตลาดอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และ ชุมชนริมน้ำจันทบูร จังหวัดจันทบุรี กลยุทธ์สำคัญอย่างหนึ่งในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนดั้งเดิมที่มักปรากฏในประเทศไทยคือ การสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2556) เนื่องด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สามารถกระตุ้นปฏิสัมพันธ์และก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจภายในระดับครัวเรือนและชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยสถาปัตยกรรมและกลุ่มอาคารดั้งเดิม

ถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญในการดึงดูดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนเก่าเปรียบเสมือนดาบสองคม ซึ่งไม่ได้สร้างเฉพาะผลกระทบทางบวกเท่านั้น หากแต่กลับสร้างผลกระทบทางลบด้วยเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้การศึกษาและพัฒนาการบริหารรวมถึงจัดการพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางสถาปัตยกรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสังคม หรือคุณค่าทางความงามภายในพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมบนพื้นฐานของอัตลักษณ์ของพื้นที่จึงเป็นประเด็นสำคัญและเร่งด่วนที่ควรดำเนินการ เพื่อเป็นการยกระดับคุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้มีคุณค่าทางธุรกิจ ควบคู่กับการพิทักษ์มรดกวัฒนธรรมของชุมชนให้ยังคงอยู่ และสามารถดำรงอัตลักษณ์และคุณค่าของตนท่ามกลางการเอื้อประโยชน์เศรษฐกิจในบริบทของการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

พื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนาถือเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญในด้านการท่องเที่ยวของประเทศ โดยประกอบด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมซึ่งยังคงดำรงความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเลือกจังหวัดลำพูน แพร่ และน่านเป็นพื้นที่กรณีศึกษาและเป็นตัวแทนของกลุ่มจังหวัดล้านนา เนื่องด้วยพื้นที่ของจังหวัดเหล่านี้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน อีกทั้งในปัจจุบันยังคงหลงเหลือมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ที่มีความสมบูรณ์ในพื้นที่เมืองเก่าให้เห็นอีกเป็นจำนวนมาก ประกอบกับในปัจจุบันพื้นที่ของทั้งสามจังหวัดเริ่มมีแผนการและกระบวนการในการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนดั้งเดิมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่เรียนรู้ทางวัฒนธรรมแล้ว นอกจากนั้นในบริบทด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ทั้งสามจังหวัด จากการศึกษาของประภาศรี ศรีประดิษฐ์ และคณะ (2557) พบว่าจังหวัดแพร่และจังหวัดน่าน ต่างเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และมีความหลากหลาย ซึ่งคล้ายคลึงกับจังหวัดลำพูนที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่น่าสนใจโดยเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (ฉัตรแก้ว สิมารักษ์ และคณะ, 2549: ๘-๙) โดยในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ภายในพื้นที่จังหวัดแพร่ น่าน และลำพูน ต่างก็ได้รับการสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่สำคัญของพื้นที่

ทั้งจากการสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจังหวัดลำพูน แพร่ และน่านจะเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายและน่าสนใจ แต่เมื่อพิจารณาจากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประจำปี 2558 กลับพบว่า จังหวัดแพร่ น่าน เป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวไม่มากนักเมื่อเปรียบเมืองท่องเที่ยวหลักในภูมิภาคเดียวกัน อาทิ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย ด้วยเหตุนี้พื้นที่ดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่กรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ผลวิจัยที่ได้นำไปสู่การหนุนเสริมและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนภายในพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมและจังหวัดต่อไปในอนาคต อนึ่งการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 11 ที่มุ่งเน้นให้เกิดการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และกระแสดังกล่าวของโลก เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาเรียนรู้ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเสนอต้นแบบ (model) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
2. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในพื้นที่ศึกษาได้แก่ จังหวัดลำพูน แพร่ และน่าน

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมภายในพื้นที่เมืองเก่าตามประกาศคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่าในพื้นที่จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดลำพูน เป็นพื้นที่กรณีศึกษา โดยถือเป็นพื้นที่ตัวแทนพื้นที่ของแหล่งวัฒนธรรมล้านนา ส่วนขอบเขตระยะเวลาสำหรับการวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลา 1 ปี (2559-2560)

ภาพที่ 1 : ขอบเขตด้านพื้นที่สำหรับการวิจัย เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดลำพูน (ซ้าย), จังหวัดแพร่ (ขวาบน), และจังหวัดน่าน (ขวาล่าง)

วิธีการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) เป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารชั้นปฐมภูมิและเอกสารชั้นทุติยภูมิต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในการศึกษาโดยจำแนกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ (1) กระบวนการอนุรักษ์และบริหารจัดการชุมชนดั้งเดิม (2) แนวทางการพัฒนาและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และ (3) งานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

3. การประชุมสรุปความคิดเห็นและผลการดำเนินงาน เป็นกระบวนการเปิดรับข้อเสนอแนะผลการวิจัย และส่งต่อข้อมูลผลการวิจัยแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่ตัวแทนของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และตัวแทนประชาคม

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

1. การศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่กรณีศึกษาในปัจจุบัน เป็นการศึกษาสถานการณ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่กรณีศึกษาในปัจจุบัน โดยเน้นการศึกษาเชิงเอกสารเกี่ยวกับแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ อาทิ สมาคมอุตสาหกรรมจังหวัด ททท. ชุมชนอนุรักษ์ เป็นต้น

2. การจัดทำร่างต้นแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการจัดทำแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการดำเนินงานภายในพื้นที่กรณีศึกษาและพื้นที่อื่น ๆ ภายในกลุ่มจังหวัดล้านนา

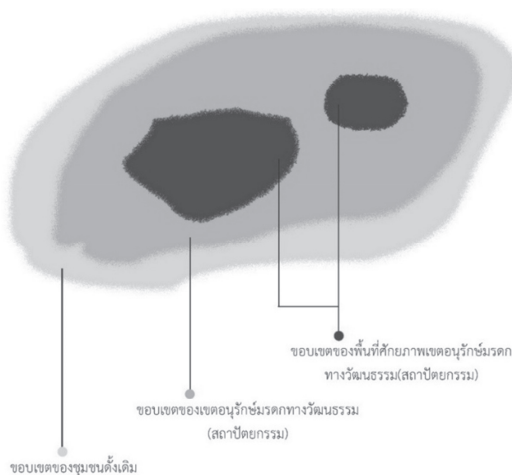
3. การจัดการประชุมร่วมกับประชาชนและภาคีภายในท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนและภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องแสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับร่างต้นแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการจัดทำแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ที่จัดทำขึ้น

4. การสรุปผล โดยเชื่อมโยงเนื้อหาและข้อค้นพบเพื่อสังเคราะห์ขึ้นเป็น (1) ต้นแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และ (2) แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในพื้นที่ จังหวัดแพร่ ลำพูน และน่าน

ภาพที่ 2: การจัดการประชุมร่วมกับประชาชนและภาคีภายในท้องถิ่น ในพื้นที่เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในเมืองเก่าลำพูน แพร่ และน่าน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ภาพที่ 3 : แผนภาพสรุปนิยามของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และพื้นที่ศักยภาพของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

1. ชุมชนดั้งเดิม หมายถึง พื้นที่กายภาพที่มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยอาจมีความต่อเนื่องตั้งแต่อดีต หรือขาดความต่อเนื่องก็ได้ แต่ต้องปรากฏให้เห็นองค์ประกอบทางกายภาพทางวัฒนธรรมและสังคมที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในงานวิจัยนี้ชุมชนดั้งเดิมครอบคลุมถึง ย่านชุมชนเก่าตามนิยามของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเมืองเก่าตามประกาศของสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546

2. เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) หมายถึง เขตพื้นที่ภายในชุมชนดั้งเดิมที่ประกอบไปด้วยการกระจุกตัวของมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และภูมิทัศน์แบบเมืองเก่า โดยอาจมีการปะปนของอาคารรูปแบบสมัยใหม่ตามการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางสังคม หากแต่ไม่ขัดแย้งกับภูมิทัศน์เดิม มีบทบาทในฐานะพื้นที่สนับสนุนอำนวยความสะดวกต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน

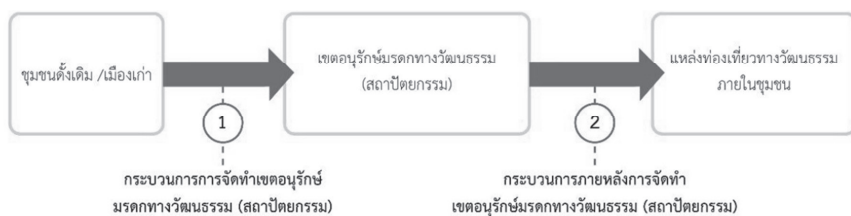
3. พื้นที่ศักยภาพของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) หรือพื้นที่ไข่แดง หมายถึง เขตพื้นที่ภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วว่าเป็นการกระจุกตัวของมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) อย่างหนาแน่น จนสามารถรักษาภูมิทัศน์ของเมืองเก่าไว้ได้ และสามารถต่อยอดสู่การพัฒนาให้เกิดเป็นพื้นที่ทางการท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็ว ในบางกรณีภายในหนึ่งเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) อาจมีพื้นที่ศักยภาพมากกว่าหนึ่งแห่งก็ได้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและการกระจุกตัวกันของมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

ผลการวิจัยและสรุปผล

จากการศึกษาได้ผลการวิจัยและสรุปผล 2 ประเด็น ตามวัตถุประสงค์กล่าวคือ (1) ต้นแบบ (model) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม), และ (2) แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดลำพูน แพร่ และน่าน

ต้นแบบ (model) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนา

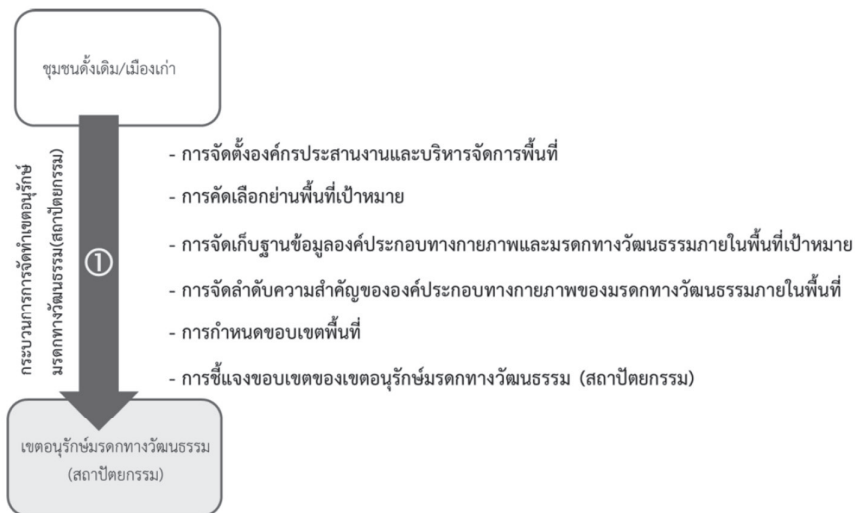
ต้นแบบกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในพื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนาสามารถจำแนกได้ 2 กระบวนการคือ (1)กระบวนการก่อนการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม), และ (2) กระบวนการภายหลังการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) โดยกระบวนการทั้ง 2 กระบวนการดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 : กรอบแสดงขั้นตอนและกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
ในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนา

1. กระบวนการก่อนการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

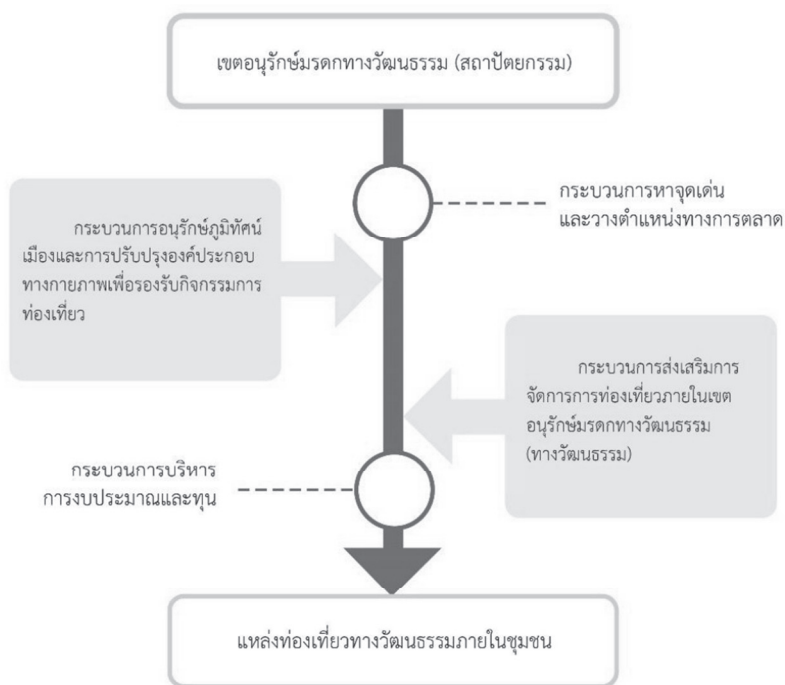
เป็นกระบวนการเริ่มแรกในการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนและรายละเอียดการดำเนินงานต่าง ๆ จำนวน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดตั้งองค์การบริหาร, การคัดเลือกย่านพื้นที่เป้าหมาย, การจัดเก็บฐานข้อมูลองค์ประกอบทางกายภาพและมรดกทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ศักยภาพ, การกำหนดขอบเขตพื้นที่, และการชี้แจงขอบเขตของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

ภาพที่ 5 : แผนภูมิสรุปกระบวนการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
(สถาปัตยกรรม)

2. กระบวนการภายหลังการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

ส่วนใหญ่จะเป็นกระบวนการบริหารจัดการพื้นที่และการบริหารจัดการตลาด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวควรเริ่มจากพื้นที่ศักยภาพภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ก่อน แล้วจึงขยายไปยังพื้นที่โดยรอบ กระบวนการภายหลังการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ประกอบด้วย 4 กระบวนการ ดังสรุปได้ต่อไปนี้

ภาพที่ 6: แผนภูมิแสดงกระบวนการภายหลังจากการทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

2.1 กระบวนการหาจุดเด่นและวางตำแหน่งทางการตลาด

การวิเคราะห์หาจุดเด่นเพื่อวางตำแหน่งทางการตลาดและแนวทางการพัฒนาเมืองเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ต้องดำเนินการโดยใช้ฐานข้อมูลจากแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) มาวิเคราะห์เพื่อค้นหาตัวตนของพื้นที่ ร่วมกับข้อมูลจากหน่วยงานราชการท้องถิ่น และข้อมูลจากนักท่องเที่ยวประกอบเพื่อให้ผลการวิเคราะห์สอดคล้องกับสภาพตลาดในปัจจุบัน

2.2 กระบวนการอนุรักษ์ภูมิทัศน์เมืองและการปรับปรุงองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว

เป็นกระบวนการที่ดำเนินงานภายใต้กรอบของตำแหน่งทางการตลาด/จุดเด่นของพื้นที่ โดยมีเป้าหมายในการดำเนินงานและแนวทางการบริหารจัดการตามแต่ละเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

(1) เป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมภายในท้องถิ่นและสภาพภูมิทัศน์ของชุมชนดั้งเดิม

- การจัดทำฐานข้อมูลสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบทางกายภาพ โดยปรับปรุงจากบัญชีรายชื่อทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรม
- การลำดับความสำคัญในการบูรณะ/ซ่อมแซมสถาปัตยกรรม
- การกำหนดมาตรการให้ความช่วยเหลือการบูรณะ/ซ่อมแซมสถาปัตยกรรม
- การจัดการความรู้และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นและการซ่อมแซมสถาปัตยกรรมภายในท้องถิ่น
- การสร้างความภาคภูมิใจในมรดกทางสถาปัตยกรรมของท้องถิ่น
- การจัดการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการก่อสร้าง/ซ่อมแซมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในระดับชุมชน

(2) เป้าหมายเพื่อพัฒนาองค์ประกอบทางกายภาพและพื้นที่สาธารณะที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

- การวางผังพื้นที่และการจราจร เพื่อรองรับการท่องเที่ยว
- การปรับปรุงมรดกทางสถาปัตยกรรมเพื่อการใช้งานเป็นแหล่งท่องเที่ยว
- การจัดทำแนวทางการปรับปรุงองค์ประกอบทางกายภาพและพื้นที่สาธารณะ เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว
- การจัดทำแนวทางการปรับปรุงองค์ประกอบทางกายภาพและสถาปัตยกรรมในกรรมสิทธิ์ของเอกชนเพื่อความกลมกลืนกับภูมิทัศน์เมือง

- การจัดทำแนวทางการสื่อความหมายโดยใช้เครื่องมือที่ใช้มนุษย์ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

2.3 กระบวนการส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

กระบวนการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมและการบริการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนากลยุทธ์ด้านการตลาด และการจัดการบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ โดยสามารถสรุปแนวทางการบริหารจัดการตามเป้าหมายได้ดังต่อไปนี้

- (1) เป้าหมายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวม
 - การศึกษาศักยภาพด้านท่องเที่ยวของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
 - การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
 - การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
- (2) เป้าหมายการพัฒนาด้านการตลาด
 - การจัดทำแผนการตลาดและกลยุทธ์ทางการตลาดของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
- (3) เป้าหมายการพัฒนาด้านบุคลากร
 - การพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการสื่อความหมายภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
 - การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.4 กระบวนการบริหารจัดการงบประมาณและทุน

กระบวนการบริหารจัดการงบประมาณและการให้ความช่วยเหลือประกอบด้วยวิธีการสรรหางบประมาณ, วิธีการบริหารงบประมาณ, และวิธีการให้ความช่วยเหลือ สรุปรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

(1) วิธีการสรรหางบประมาณ มีแนวทางการบริหารจัดการ แปรผันตามลักษณะของแผนงานและภาระงาน กล่าวคือ (ก) แผนงานหรือภาระงานที่มีความเกี่ยวข้องกับราชการหรือพื้นที่สาธารณะให้ใช้วิธีการจัดสรรงบประมาณโดยการบูรณาการดำเนินการกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับแผนงานดังกล่าวในการจัดตั้งงบประมาณ, (ข) แผนงานหรือภาระงานที่มีความเกี่ยวข้องกับสาธารณะ ให้ใช้วิธีการระดมทุนภายในชุมชน หรือขอทุนจากกองทุนต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง เช่น กองทุนโบราณคดี กองทุนส่งเสริมวัฒนธรรม โดยพิจารณาตามแผนงานที่มีความสอดคล้องกับกองทุน, (ค) แผนงานหรือภาระงานที่มีความเกี่ยวข้องกับมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีความเป็นส่วนบุคคล ให้ใช้ทุนส่วนตัวโดยอาจมีการขอรับการสนับสนุนกองทุนหรือการบริจาคเพิ่มเติม

(2) วิธีการบริหารงบประมาณ ให้คณะผู้ดำเนินการเป็นผู้มีหน้าที่บริหารงบประมาณโดยการจัดทำแผนการทำงานประจำปี และประสานงานภาคีเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ หรือจัดตั้งแผนการดำเนินโครงการตามปีงบประมาณ

(3) วิธีการให้ความช่วยเหลือแก่มรดกทางสถาปัตยกรรมในทุกระดับ โดยพิจารณาความเร่งด่วนและความจำเป็น แนวทางการบริหารจัดการ ประกอบด้วย (ก) การให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ ได้แก่ การให้เงินให้เปล่า การให้กู้ยืมเงิน การลดหย่อนภาษี/การงดเก็บเงินค่าธรรมเนียมต่าง ๆ การเข้าสถาปัตยกรรมเพื่อปรับปรุงเป็นพื้นที่สาธารณะ หรือรองรับการใช้สอยในเชิงการท่องเที่ยว, (ข) การให้ความช่วยเหลือด้านแรงงาน, (ค) การให้ความช่วยเหลือด้านวัสดุและอุปกรณ์ในการก่อสร้าง, (ง) การให้ความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

จากการศึกษาและการจัดการประชุมร่วมกับประชาชนและภาคีภายในท้องถิ่นทำให้เกิดแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) บนพื้นฐานความเร่งด่วนและความสำคัญเชิงพื้นที่ อันได้แก่ พื้นที่ศักยภาพภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ของแต่ละจังหวัด

ซึ่งเป็นผลมาจากการสรุปจากการประชุมร่วมกับคนภายในท้องถิ่น ประกอบกับการศึกษาจุดแข็งและศักยภาพบนฐานของผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่นั้น ๆ โดยสามารถสรุปแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ของแต่ละพื้นที่ที่กรณีศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดลำพูน

เขตอนุรักษมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองล้อมรอบวัด โดยประกอบไปด้วยศาสนสถาน ย่านการค้า และที่พักอาศัยของชนชั้นปกครอง ตามรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของเมืองลำพูนในอดีต จากที่ตั้งของจังหวัดลำพูนที่อยู่ใกล้กับจังหวัดเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวใช้เวลาใช้เวลากายในพื้นที่เพียงเช้าเย็นกลับ ทำให้ในด้านการท่องเที่ยวใน จังหวัดลำพูนมีฐานะเป็นเพียงเมืองรอง อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของเขตอนุรักษมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ของจังหวัดลำพูนคือ การรายล้อมด้วยมรดกทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญภายในพื้นที่ประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น คุ่มเจ้านาย กลุ่มอาคารริมถนนอินทยงยศ ซึ่งเป็นอาคารริมถนนย่านการค้าในอดีต นอกจากนี้ การมีวัดพระธาตุหริภุญชัย เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาของล้านนา รวมถึงมีการกระจายตัวของศาสนสถานที่มีความสำคัญจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นวัดมหาวัน วัดสวนดอก วัดช้างสี วัดธงสัจจะ วัดสันปายางหลวง เป็นอาทิ ทำให้เขตอนุรักษมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดลำพูน มีจุดเด่นด้านพระพุทธศาสนาและพุทธศรัทธาของคนในพื้นที่

สำหรับพื้นที่ศักยภาพของเขตอนุรักษมรดกทางสถาปัตยกรรม (ลำพูน) อันได้แก่พื้นที่บริเวณถนนรถแก้ว นอกจากมีวัดพระธาตุหริภุญชัยและวัดมหาวัน ซึ่งตั้งอยู่ในแนวแกนหลักของเส้นทางศรัทธาในพื้นที่แล้ว ภายในพื้นที่ยังประกอบไปกระจุกอาคารดั้งเดิมบริเวณริมถนนรถแก้ว และมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญ เช่น คุ่มเจ้าหลวง เมืองลำพูน คุ่มเจ้าสัหมพันธุวงศ์ และคุ่มเจ้ายอดเรือน เป็นอาทิ

สำหรับองค์กรที่จะพัฒนาขึ้นเพื่อบริหารนั้น เทศบาลเมืองลำพูนควรร่วมมือกับชุมชนในการจัดทำกลุ่มชุมชนที่มีความสนใจด้านการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) โดยเฉพาะกลุ่มลูกหลานเมืองลำพูนซึ่งเป็นกำลังสำคัญ

แผนการดำเนินงาน

คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด

- 1) เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด
- 2) เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด
- 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด
- 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมภายในชุมชน
- 5) สถาบันการศึกษาภายในพื้นที่จังหวัด
- 6) อบจ. จังหวัด
- 7) ตัวแทนจากคณะกรรมการเมืองสาขาน้ำ

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการป้องกันและจัดการภัยพิบัติ

ประธาน

รองประธาน

คณะกรรมการ

คณะกรรมการ

คณะกรรมการ

แผนงานเมืองสาขาน้ำ

เชื่อมโยงประสานงาน

ศูนย์นโยบายเมืองสาขาน้ำ

ประสานงาน / ผู้กำกับขับเคลื่อนนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่โดยศูนย์ฯ

การอนุรักษ์

การท่องเที่ยว

สำนักงานจังหวัด

- การท่องเที่ยวเชิงประเพณีวัฒนธรรม
- สำนักศิลปกรรม / พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด / อบจ. วัฒนธรรม
- สถาบันวัฒนธรรมจังหวัด
- สถาบันวัฒนธรรมจังหวัด
- เทศบาลเมืองการท่องเที่ยววัฒนธรรม
- สำนักศิลปกรรมและวัฒนธรรม
- สำนักบริหารศิลปกรรมและวัฒนธรรม

- การท่องเที่ยวเชิงประเพณีวัฒนธรรม
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด / อบจ. วัฒนธรรม
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
- เทศบาลเมืองการท่องเที่ยววัฒนธรรม
- สำนักศิลปกรรมและวัฒนธรรม
- สำนักบริหารศิลปกรรมและวัฒนธรรม

56

2. แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดแพร่

ภายในพื้นที่เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ประกอบด้วยพื้นที่ศักยภาพ 2 ส่วน ได้แก่ บริเวณกลุ่มอาคารริมถนนคำลื้อและชุมชนวัดพระนอน และบริเวณถนนเจริญเมือง มีความน่าสนใจและมีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะเรือนไม้สัก อันแสดงถึงความรุ่งเรืองของอุตสาหกรรมป่าไม้ในอดีต นอกจากนี้ภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ยังคงปรากฏองค์ประกอบทางกายภาพที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ กล่าวคือ คูเมือง (น้ำคือ) แนวกำแพงเมือง (เมก) กลุ่มศาสนสถานต่าง ๆ อาทิ วัดพระนอน วัดพงษ์สุนันท์ วัดพระบาทมิ่งเมือง วัดศรีชุม วัดหัวข่วง เป็นต้น

สำหรับพื้นที่บริเวณริมถนนคำลื้อ พบว่ามีการกระจุกตัวกันของมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ที่เป็นอาคารดั้งเดิมที่สร้างบรรยากาศของภูมิทัศน์เมืองเก่าได้เป็นอย่างดี ในปัจจุบันพื้นที่บริเวณนี้ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด เนื่องจากเป็นที่ตั้งของกาดกองเก่า คุ่มวงศบุรี และคุ้มเจ้าหลวง ส่วนพื้นที่บริเวณถนนเจริญเมืองนั้น เป็นพื้นที่ย่านการค้าที่สำคัญของเมืองแพร่มาตั้งแต่อดีต จากการสำรวจพบว่าภายในพื้นที่บริเวณนี้ปรากฏการกระจายของมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญระดับชาติ และระดับชุมชนหลายหลังที่สะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ผ่านย่านการค้าได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็น อาคารเอสฮาร์ริงส์ ซึ่งเป็นอาคารรูปทรงชิโนโปรตุกีสเพียงหลังเดียวของจังหวัดแพร่ อาคารซังฮวดหลี บ้านหลวง ศรีนครานุาล บ้านวงศ์พระถาง อาคารชุมศรีพานิชย์ ร้านมิตรหญิง เป็นต้น

เนื่องด้วยในปัจจุบันจังหวัดแพร่อยู่ระหว่างการดำเนินการเพื่อจัดทำผังและแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าเหมือนเช่นจังหวัดลำพูนและจังหวัดน่าน ซึ่งส่งผลให้แต่ละหน่วยงานยังไม่มีแผนการทำงานร่วมกันภายในพื้นที่เมืองเก่า ด้วยเหตุนี้การบริหารจัดการในปัจจุบันจึงยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดลำพูนและจังหวัดน่าน ทั้งนี้ จากความโดดเด่นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเครือข่ายลูกหลานเมืองแพร่ที่มีการดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าแพร่อย่างต่อเนื่อง การจัดทำองค์กรเพื่อบริหารจัดการเขตอนุรักษ์

[illegible]

ภาพที่ 8 : ตัวอย่างโครงสร้างองค์กรเพื่อการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดแพร่

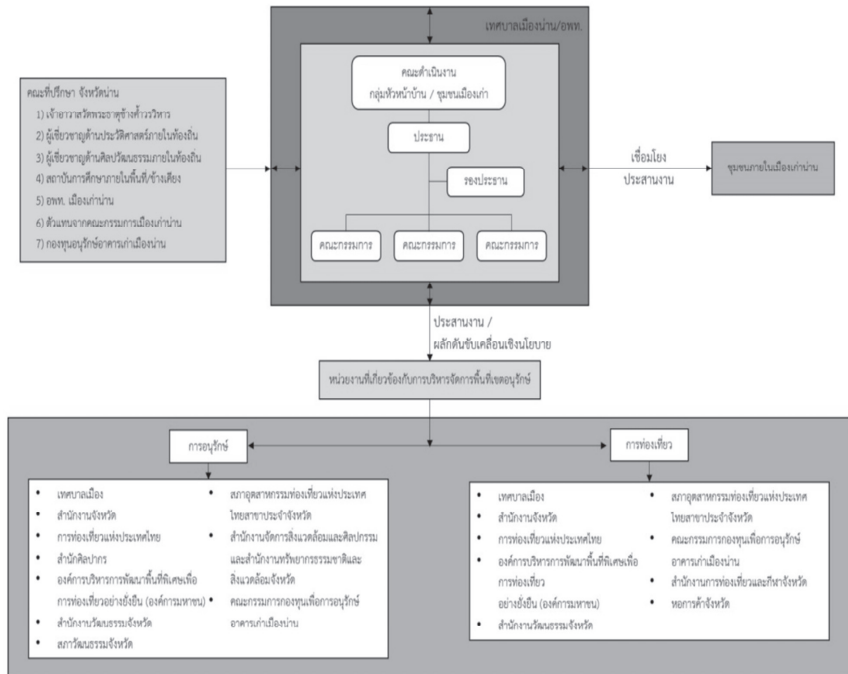
3) แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดน่าน

เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดน่านมีลักษณะพิเศษ คือการมีพื้นที่สาธารณะบริเวณใจกลางเมืองน่าน หรือที่เรียกว่า ช่วงเมือง ซึ่งประกอบด้วยมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญ อาทิ คู่มือเจ้าหลวง (หอคำ) คู่มือเจ้าราชบุตร และกลุ่มของศาสนสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดพระธาตุช้างค้ำ วัดน้อย วัดมิ่งเมือง หัวภูมินทร์ วัดหัวข่วง วัดศรีพันต้น และวัดโฝเหลื่อง ถือเป็นพื้นที่ทางการท่องเที่ยวสำคัญของเมืองเก่าที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเยี่ยมชม เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดน่าน มีพื้นที่ศักยภาพอยู่บริเวณพื้นที่ถนนมหาพรหม เนื่องจากเป็นถนนแนวแกนสำคัญที่มีการกระจุกตัวของศาสนสถาน และอาคารเก่า ซึ่งเชื่อมโยงกับกิจกรรมและลานพื้นที่สาธารณะของคนในชุมชน

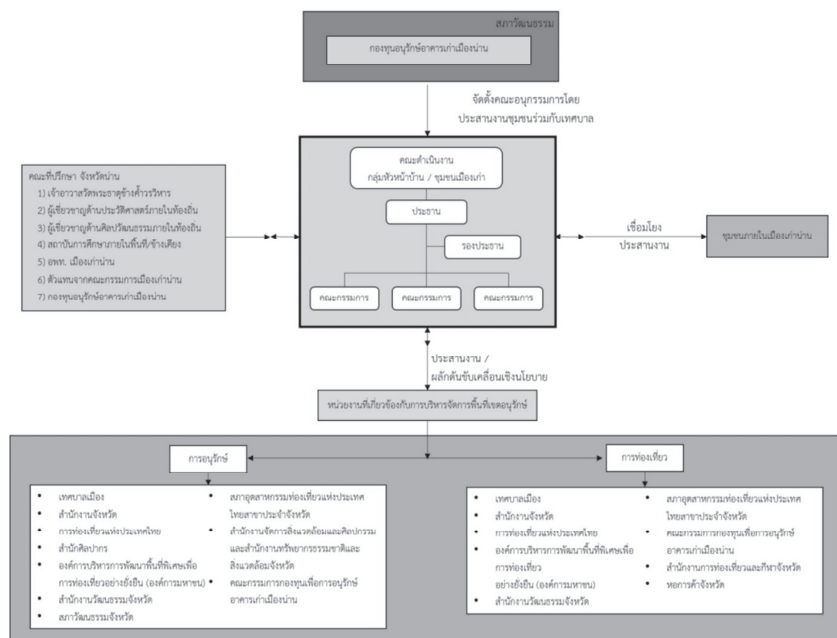
สำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) นั้น ส่วนราชการท้องถิ่นมีบทบาทเป็นอย่างมากในการตัดสินใจเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในบริเวณเมืองเก่าจากความโดดเด่นในการดำเนินงานของพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน เทศบาลเมืองน่าน และลักษณะพิเศษของพื้นที่ที่มีกองทุนเพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าเมืองน่านตั้งอยู่ ทำให้รูปแบบโครงสร้างองค์กรการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม(สถาปัตยกรรม) อาจเป็นได้ 2 กรณี กล่าวคือ

(1) บูรณาการแผนการดำเนินงานร่วมกับกองทุนเพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าเมืองน่าน ซึ่งมีวัตถุประสงค์การจัดตั้งคล้ายคลึงกับการดำเนินงาน

(2) การจัดตั้งองค์กรชุมชนภายในเขตพื้นที่ขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐโดยอาจให้เทศบาลหรือองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน เป็นหน่วยงานดูแล

ภาพที่ 9: ตัวอย่างโครงสร้างองค์กรเพื่อการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดน่าน รูปแบบที่ 1

ภาพที่ 10 : ตัวอย่างโครงสร้างองค์กรเพื่อการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จังหวัดน่าน รูปแบบที่ 2

อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) หน่วยงานส่วนท้องถิ่นควรมีการกำหนดขอบเขตของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในระดับท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในพื้นที่ รวมถึงจัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนเชิงพื้นที่ โดยยึดพื้นที่ศักยภาพเป็นหลัก และควรให้ความสำคัญกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากกระบวนการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในสถานะปัจจุบันเป็นเพียงข้อตกลงภายในพื้นที่ เพื่อให้การบริหารจัดการพื้นที่เกิดประสิทธิภาพ องค์กรประสานงานจึงควรคำนึงถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ เพราะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง โดยเฉพาะการร่วมกันพิจารณาเลือกพื้นที่ศักยภาพ

ซึ่งต้องมีการยอมรับจากคนในพื้นที่บนพื้นฐานของกระบวนการสร้างความเข้าใจด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เมืองเก่าเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งพื้นที่กรณีศึกษามีจุดเด่นร่วมกันคือจำนวนของมรดกสถาปัตยกรรมภายในชุมชน ทั้งนี้ก็มีความโดดเด่นที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ กล่าวคือ เมืองเก่าลำพูนโดดเด่นทางด้านพุทธศรัทธา เมืองเก่าแพร่โดดเด่นด้านการเป็นเมืองไม้สัก เมืองเก่าน่านโดดเด่นในด้านวิถีชีวิตอันมีจุดศูนย์รวมที่พื้นที่ข่วงเมือง จากนั้นจึงดำเนินการศึกษาเพื่อลงลึกถึงรายละเอียดด้านจุดแข็งทางการตลาด และศักยภาพของผู้ที่จะดำเนินงานตามแนวทางของงานวิจัยที่ปัจจัยดังกล่าวข้างต้นส่งผลต่อการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณหน่วยวิจัยสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชนสร้างสรรค์ ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่ให้การสนับสนุนการทำวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2014). *แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทางประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรม*. [e-book]. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว, สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2563, จาก <https://www.dot.go.th/ebooks/ebooks-view/430>
- กาญจนา แสงลัมสุวรรณ และศรีธยา แสงลัมสุวรรณ. (2555). “การท่องเที่ยวเชิงมรดก วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน.” *วารสารนักบริหาร*, 32(4): 139-146.
- ฉัตรแก้ว สิมารักษ์ และคณะ. (2549). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ฐวิทย์ สุจฉายา. (2552). *การอนุรักษ์เมือง (Urban Conservation)*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณวิทย์ อ่อนแสงชัยและคณะ. (2559). *โครงการศึกษาทรัพยากรด้านสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมในเขตเทศบาลเมืองน่านเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร. (2559). *เขตอนุรักษ์สถาปัตยกรรมทรงคุณค่าในประเทศไทยป็นนครปฐม: มุลินนิธสร้างฐานถิ่น*.
- ปิ่นราชู กาญจนัฐิ. (2552). *การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยงนิตร์ พิมลเสถียร. (2560). *ร่างมาตรฐานและตัวชี้วัดการบริหารจัดการเมืองเก่าตามระเบียบ สนย.ฯ 2546.*, [เอกสารไม่ตีพิมพ์]
- ยงนิตร์ พิมลเสถียร. (2557). *แนวคิดและประสบการณ์การอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองต่าง ๆ ของไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง มหาวิทยาลัยรังสิตและมูลนิธิส่งเสริมปัญญาสาธารณะ.
- ยงนิตร์ พิมลเสถียร. (2556). “ย่านเมืองเก่าและชุมชนดั้งเดิมกับการอนุรักษ์.” *วารสารเมืองโบราณ*, 39(2): 101
- วรรณศิลป์ พิรพันธุ์. (2543). *กฎบัตรและมาตรฐานระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เมือง*. *วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง*, 7(1): 1-10.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2555). *โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). *ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์พัฒนาและบริหารจัดการเมืองเก่า เล่มที่ 1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองเก่าในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2548). *แผนที่ชุมชนเมืองเก่า่าน*. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2553). *รายงานสรุปฉบับผู้บริหาร แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าลำพูน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.